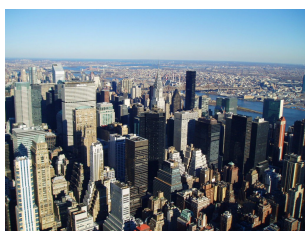

HÍRES MAGYAR ORVOS A PIONÍR AMERIKÁBAN

A 19. század második felében az Újvilág orvosképzése még nem érte el az öreg kontinensét, ezért az úttörő amerikaiak szívesen fogadták a mindennapi gyógyítás bevándorlóit. Így került New York egyik nagy kórházába a kassai születésű Gerster Árpád doktor, aki igen jó hírnevet szerzett szülőhazájának.

Később ő lett mind a leteleplők, mind a látogatók legfőbb pártfogója, az amerikai sebész-szövetség alelnöke, New York-i egyetemi tanár, sikeres tankönyvíró, aki soha nem feledte, honnan indult el útjára. Nevével nem a hazai lexikonokban találkoztam először, ott az nem is olvasható, de az amerikaiakban annál inkább.

Az első világháború vége felé, 1917-ben megírta a közel ezer oldalas, szépen illusztrált önéletrajzát, azon nem titkolt szándékkal, hogy az európai viszonyokat nem ismerő amerikaikban rokonszenvet keltsen az ellenoldalon harcoló és vesztesre álló szülőhazája iránt. Vagyis lobbizni igyekezett, s annak jelentőségét akkor sem szabad lebecsülni, ha végül nem vezetett sikerhez.

A Gerster-familia a 18. század végén Svájcból került Magyarországra. Gerster Árpád apja, a szappanfőző és gyertyaöntő mester Kassán telepedett le, ott alapított családot és született meg összesen kilenc gyermeke. Köztük a későbbi doktor, 1848. december 22-én, 11 nappal a balvégzetű kassai csata után melyben az apa is részt vett. Népes családjára való tekintettel két hónapos fogsága után hazaengedték a közkatonát. Béla nevű és mérnök végzettségű fivére viszont a Kossuth-emigrációval került Amerikába. Részt vett a Panama-, majd a korinthosi csatorna építésében.

A népes család Berta nevű tagja Kauser Istvánhoz, a budapesti amerikai konzulhoz ment férjhez, így Gerster Árpád két szállal is kötődött az Újvilághoz. Már gyerekkorában anyanyelvi szinten beszélt a magyaron kívül németül és szlovákul, ez lényegesen megkönnyítette más nyelvek elsajátítását. Az angolnal először az amerikai követségen találkozott, már ekkor foglalkoztatta a kivándorlás gondolata. Először azonban főleg apja kívánságára valamilyen diplomát kellett szereznie.

Eredetileg tengerész szeretett volna lenni (szárazföldi országok fiait midig vonzotta az óceán), de ez egyrészt apjának nem tetszett, másrészt idősebb kassai barátja, a Bécsen már sikerrel sebészkedő Ultzmann Róbert rábeszélte a medicinára. Nem bánta meg. Orvosi tanulmányait 1866-1872 között végezte a második fénykorát élő bécsi egyetemen. Tanárai voltak: Hyrtl, Brücke, Rokintansky, Skoda, Hebra, Oppolzer, Billroth, hogy csak a legkiválóbbakat említsük. Együtt iratkozott be a szintén kassai Horváth Gézával, a Magyar Nemzeti Múzeum természetrajzi osztályának későbbi igazgatójával. Hová tartozásuk egyértelmű bizonyítására beléptek a bécsi Magyar Társaskörbe.

A szervezet egyik alapítója és első elnöke Jósa András, a későbbi híres szabolcsi főorvos lett. Oklevele kézhezvétele után jelentkezett egy északi sarki expedícióra, de a híres Tegethoff hajó orvosi szolgálatára helyette a szintén magyar Kepes Gyulát választották. Megpróbáltatásaikat a hajóskapitány kiadott naplójából ismerjük. Pályázott a hollandok szumátrai háborújába, de szerencsére arról is lemaradt. Fiatal fejjel szerette a kockázatot, mint írta: „ennek jegyében született” a 48-as szabadságharc idején és tett érettségét az 1866-os königratzi csata után.

Egy éves bécsi katonai szolgálat és ugyanannyi kassai kórházi idő után 1874. tavaszán szállt a Donau nevű gőzös fedélzetére, előtte azonban néhány hetes szakmai látogatást tett Volkmann professzor (sebész kanalat neveztek el róla) Halle-i klinikáján, ahol a listeri sebkezelést sajátította el. Ultzmann sikerein felbuzdulva kezdettől sebész akart lenni. A hajón megismerkedett a későbbi feleségével. Baráti tanácsra először az akkor még önálló Brooklynban telepedett le, ahol hamar keresett és jól kereső orvos lett. Majd a New York-i német kórház sebészeti osztályára nyert kinevezést, nem utolsósorban nyelvtudása miatt.

Rövid idő alatt olyan operációs hírnévre tett szert, hogy meghívták a jól fizető New York-i Monut Sinai Hospital rendelőjébe visiting surgeon-nak. Ez utóbbi zsidó alapítvány, de Amerikában máig bevett szokás, hogy felekezeti kórházak más vallásúakat is alkalmaznak.

Amikor 1882-ben megszervezték a New York-i poliklinikát, Gerster Árpádot meghívták az egyik tanszék élére, ugyanakkor a helyi sebésztársaság tagja, 1891-től elnöke lett.

A metropolisznak már akkor annyi lakosa volt, mint egy kisebb országnak. A nagy kivándorlási hullám hazánkból is 1880-tól indult meg, mert amíg 1879-ben néhány százan, addig 1881-ben már tízezren felül kerestek új hazát. A honfitársak nagyrészt Cleveland környékén telepedtek le, de a híres szoborral jelölt nagy kikötőt nem kerülték el. Az anyaországgal soha nem szakadt meg a kapcsolata. Amikor 1892-ben Lumniczer Sándor professzor halálával megürült a bp.-i II. sz. Sebészeti Tanszék, itthoni barátai igyekeztek a pályázatra rábeszélni. Akkora már három kiadásban is közkézen forgott a *The rules of aseptic and antiseptic surgery* című sebészeti munkája, 1981-től tagja volt a Magyarországon mérvadó német sebésztársaságnak, nem számított hát sem ismeretlennek, sem esélytelennek.

A pályázatát mégsem adta be. Egyrészt kint egy percig sem érezte magát idegennek, másrészt az egyre gyarapodó családja már odakötötte, nem utolsósorban megkapta a kellő anyagi és erkölcsi megbecsülést. Ahány orvosi beszámoló olvasható a korabeli amerikai tanulmányutakról, mindegyik hálával említi az önzetlen patrónus Gerster Árpád nevét.

Ennek köszönhetően 1902-ben a Budapesti Királyi Orvos egyesület levelező taggá választotta, székfoglaló előadását Dollinger Gyula sebészprofesszor olvasta fel.

Pályáíve tovább emelkedett, 1908-ban öszamerikai (nemcsak a New –York-i) sebész-szövetség alelnöke lett, 1910-től pedig kinevezést nyert a híres Columbia Egyetemre. Közben hazai földön is megfordult, 1909-ben részt vett és előadás tartott a budapesti nemzetközi orvoskongresszuson.

Nagy figyelmet keltett a peritonitis korszerű terápiájáról szóló referátuma, amely a kongresszusi kötetben meg is jelent. Bár 1914-től nyugdíjba vonult (elérte a korhatárt), egyetemi előadásokat tovább tartott. Nem unatkozott, sokat utazott és olvasott. Választott elnöke lett az orvostörténelemmel foglalkozó Charaka Klubnak, a híres agysebész Cushing társaságában több

előadást tartott. Könyvtárában ott díszelgett a Szalay-féle Magyar Történet sorozata.

Íróasztala mellett állt az orgona, családi hagyományként magas szinten művelte a kamarazenét. Egyik nővére nemzetközi híró operaénekes volt, a másik festőművészként ért el sikereket, így nem csodálható, ha a kiváló kezűgyességgel megáldott sebész is elsajátította a rézkarcolás mesterségét. A latin és görög klasszikusokat eredetiben olvasta. Az első világháború idején szülőhazája sorsáért aggódott, ez ihlette 1917-ben a *Recollections of a New York surgeon* című önéletrajz megírására.

Ezt a kivételesen szép munkát a sors kegyéből többször átlapozhattam. A közel háromszáz oldal fele Magyarországgal foglalkozik, megtalálható benne a kassai kisdíák elementáris Petőfi-élménye. A Himnusz szövegét és kottáját közölve meghatóan magyarázza az amerikaiaknak, hogy ez a világ legszebb és legdemokratikusabb himnusza, mert nem a királyra kéri az Isten áldását, mint az osztrák vagy az angol, hanem a mostoha történelem folyamán annyit szenvedett magyar népre. Az illusztrációkat saját maga készítette. Szeretettel emlegeti a kassai német gimnázium tanárait, akik (mint később Márai Sándort) magyar érzelművé nevelték.

Megeleveníti a híres bécsi professzorokat, különösen a hozzá hasonló gyökerű Hyrtl Józsefet, akinek anatómiáját évente újra olvasta.

Lovas, autós és gyalogos amerikai méretű túrái közepette sokat elmélkedett az orvosi hivatás szépségeiről és nehézségeiről, gondolatait tömör stílusban tudta megfogalmazni.

Gerster Árpád dr. sajnos csak erkölcsileg „lobbizhatott” a magyar érdekek mellett. Elfogultsággal aligha vádolható, nyelvismerete révén a szlovák bevándorlókon ugyanúgy segített.

Amikor 1921-ben a fiatal Johan Béla Rockefeller-ösztöndíjjal New York-ba ment, hazai tanácsra elsőként Gerster dr.-t kereste meg, aki 1923-ban elhunyt. Johan professzortól hallottam az addig ismeretlen orvosról. Természetesen őt is patronálta, megajándékozta tankönyvével és önéletírásával. Nála láttam először a könyvet. Lelkemre kötötte: ne feledkezzünk meg erről a kiváló emberről.

Jó lenne a memoárját magyarul is kiadni, mert nemcsak a Nobel-díjasok szereztek nekünk külföldön megbecsülést.

Szállási Árpád dr.

2003. január